

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: רבי יוחנן — היכי מברך ברכה אחרונה על זית מליח?

והא כיון דשקילא לגרעיניה בצר ליה לט-א שיעורא! שהרי השיעור של "כזית" לברכה אחרונה⁽¹⁾ כולל גם את הגרעין, ורבי יוחנן הרי לא אכל את הגרעין אלא רק את הפרי?!
אמר ליה: מי סברת שיעור של כזית גדול בעינן לברכה אחרונה? כזית בינוני בעינן, וההוא דאייתו לקמיה דרבי יוחנן — זית גדול הוה, דאף על גב דשקלוגה לגרעינותיה [שנטלו את הגרעין], פש ליה [נשאר ממנו] שיעורא של זית בינוני⁽²⁾.

מתניב רב יצחק בר שמואל: ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו לאכול מרור בפסח — הריהו יוצא בין בהן [באכילת העלים] ובין באכילת הקלח שלהן, אבל לא כשהן כבושין ולא כשהן שלוקין ולא כשהן מבושלין.

ואי פלקא דעתך שלקות במילתייהו קאי כבתחלה — שלוקין אמאי לא יוצא בהם ידי אכילת מרור?

מתרצת הגמרא: שאני התב, דבעינן טעם מרור — וליכא כשבשלין. ולכן אף שעדיין נחשבים כפרי אדמה אין יוצאים בהם ידי חובה.

אלו החולקים (שם) על רבי יצחק וסוברים שברכה זו נתקנה גם על מאכלים אחרים.

1. א. כתבו הראשונים [עיין רי"ף, תוספות, רא"ש, רשב"א, ורמב"ם (פ"ג הי"ב)] שרק לחיוב ברכה אחרונה יש צורך באכילת שיעור כזית, אבל בברכה ראשונה מתחייבים אפילו על אכילה כל שהיא, שהרי אסור לאדם להנות מהעולם הזה ללא ברכה.

הכסף משנה (פ"ג הי"ג) ביאר, שחכמים ראו להחמיר בברכה ראשונה שהיא מדרבנן יותר מאשר בברכה אחרונה שהיא מהתורה, כי לענין ברכה ראשונה חששו שאם לא יחייבו ברכה על פחות מכשיעור, יתכן שאדם יתחיל לאכול על דעת שלא להשלים אכילתו לכדי שיעור ולא יברך משום כך, ותוך כדי אכילתו ימלך וישלים אכילתו לכדי כזית ונמצא שאכל ללא ברכה, אבל לענין ברכה אחרונה מכיוון שחשש זה אינו קיים העמידו חכמים דבריהם על עיקר הדין שאין אכילה פחות מכזית.

ב. הנה דעת רבינו יונה שהאוכל פחות מכשיעור יברך תמיד בתחלה ברכת "שהכל" ולא את הברכה שניתקנה לאותו המין, וכתב הבית

יוסף (סימן ר"י) שמדברי תוספות והרא"ש נראה שחולקים עליו וסוברים שיש לברך על כל מין את ברכתו הראויה לו אף כשאוכל הימנו פחות משיעור. וכך נראה להדיא מדברי הרמב"ם (פ"ג הי"ב).

2. התוספות ושאר ראשונים הביאו בשם הירושלמי ליישב את הקושיא על רבי יוחנן באופן אחר, כיון שהזית מוגדר כ"בריה" [דבר שלם כברייתו] יש לו חשיבות ולכן צריך לברך עליו ברכה אחרונה, ולהלכה מביאים התוספות שתי שיטות בזה, יש אומרים כיון שהבבלי לא תירץ כן בהכרח שאינו סבור כדעת הירושלמי בזה ובמקום שנחלקו הבבלי עם הירושלמי הלכה כדברי הבבלי, וממילא האוכל "בריה" אינו צריך לברך אחריה ברכה אחרונה. אך יש אומרים שהטעם שהבבלי לא תירץ כן אינו משום שחולק עם הירושלמי בדין, אלא משום שהבבלי הבין שרבי יוחנן אכל זית שהוסר גרעינו ונמלח ובאופן שכזה הרי כבר אינו "בריה". וממילא האוכל "בריה" צריך לברך ברכה אחרונה אף כשאין בה כשיעור זית. ואמנם מכת מחלוקת זו כתב השולחן ערוך

דתנן: זית שאמרו לשער בו — לא קטן ולא גדול אלא בינוני, וזהו זית "אגורי"⁽³⁾.

ואמר רבי אבהו: לא "אגורי" שמו, אלא "אברוטי" שמו, ואמרי לה: "פמרוסי" שמו. ולמה נקרא שמו "אגורי" — ששמנו אגור בתוכו, ועומד לצאת, ואינו כ"זיעה" בעלמא היוצאת משאר פירות שנסחטו.

חוזרת הגמרא ודנה בברכת השלקות: **נימא** שדין הברכה שמברכים על שלקות הוא **כתנאי**.

דהנהו תרי תלמידי, דהוו יתבי קמיה דבר קפרא, הביאו לפניו כרוב ודורמסקין [מין עשב או כרוב מסויים]⁽⁴⁾ הנאכלים רק כשהם מבושלים, ופרגיות, עופות צעירים מבושלים.

נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך ולהוציא את המסובים בברכה ראשונה⁽⁵⁾.

קפיץ אותו תלמיד, מבלי לשאול את בר קפרא על איזה מהם יברך תחילה, וברך על

(ר"י ס"א) שנכון להזהר שלא לאכול "בריה" פחותה מכזית כדי שלא להכנס לספק ברכה אחרונה. ועיין שם ובמשנה ברורה פרטי דין זה.

3. הנה בגמרא לא התבאר מהו השיעור הנצרך לברכה אחרונה על שתיה ונחלקו בזה הראשונים:

לדעת התוספות: השיעור להתחייב בברכה אחרונה הוא כ"מלא לוגמיו" [שזהו רוב "רביעית" — עיין רש"ש] וכפי שמצינו שיעור זה לענין יום הכיפורים.

לדעת הר"י [הובא בתוספות בסוכה (כו ב) וביומא (עט א)]: אין ללמוד מהשיעור הנאמר לענין יום הכיפורים, שהרי גם לענין אכילה מצינו ששיעוריהם חלוקים זה מזה, שביום הכיפורים מתחייב רק באכל "ככותבת" ולענין ברכה שיעורו ב"כזית". אך עדיין יש להסתפק אם שיעורו בכזית בדומה לאכילה, או ב"כביצה", כיון שהמקור לחיוב הברכה על שתיה נלמד מהנאמר בפסוק "ואכלת ושבעת" ושיעור שביעה הוא ב"כביצה", ואף בזה גופא יש להסתפק שיתכן שהכמות הנצרכת על מנת לשבוע משתיה היא פחותה מהכמות הנצרכת כדי לשבוע מאכילה וממילא שיעורה פחות מכביצה.

לדעת הרמב"ם (פ"ג הי"ב): שיעורו ב"רביעית" וכפי השיעור האמור לענין מאכלות אסורות [כסף משנה שם].

לדעת הר"י שבתוספות שלפנינו: לברכת "בורא נפשות" אין צורך כלל בשיעור כיון שאינה ברכה חשובה. ורק לענין ברכה אחת מעיין שלש [על הגפן] יש צורך בשיעור].

להלכה: כתב השולחן ערוך (סימן ר"ב ס"א) שמספק טוב להזהר מלכתחלה שלא לשתות אלא או פחות מכזית [שאז לכולי עלמא פטור מברכה] או רביעית [שאז לכולי עלמא מתחייב בברכה]. ועיין שם במשנה ברורה לענין דיעבד.

4. **רש"י ותוספות.** ועיין ברש"י שהביא פירוש נוסף ש"דרומסקין" הוא שזיף יבש שברכתו "בורא פרי העץ". וראה לקמן הערה 7.

5. כתבו התוספות שמדובר באופן שהסבו יחדיו, ואולם אנו אין דרכנו להסב אלא לאכילת הפת ולכן צריך כל אחד לברך לעצמו ואין האחד מוציא את כולם ידי חובתם.

והנה רש"י (ד"ה זקנה) פירש שמדובר כאן שאכלו זאת בתוך הסעודה והזקקו לברך משום שאינם באים ללפת את הפת ולכן אינם נפטרים

הפרגיות "שהכל נהיה בדברו".

לגלג עליו חבירו על שבחר לברך בתחלה ברכת "שהכל" על הפרגיות, ולא בירך בתחלה ברכת "בורא פרי האדמה" על השלקות.

[טעם של שני תלמידים אלו יתבאר בסמוך].

כעס בר קפרא ואמר: לא על המברך אני כועס, אלא על המלגלג אני כועס.

כי גם אם הבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר מעולם, שכל כך היו חביבים עליו הפרגיות עד שהקדים את ברכתם וכמבואר בדיני קדימה שיש להקדים ולברך תחלה על המאכל החביב יותר, — אתה, על מה לגלגת עליו?

חזר בר קפרא ואמר: לא על המלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס.

ואמר בר קפרא להסביר את קפידתו: גם אם חכמה אין כאן, שאינך סבור שאני החכם שצריך לשאול אותו על מה להקדים ולברך, אבל האם זקנה אין כאן?! והיה לך להתייחס אלי בכבוד ולשאלני על מה להקדים לברך⁽⁶⁾.

תנא: ושניהם לא הוציאו שנתן.

מאי לאו, בהא קא מיפלגי שני תלמידיו של בר קפרא:

דמברך סבר: שלקות ופרגיות ברכותיהם שוות ועל שניהם יש לברך "שהכל נהיה בדברו",

בורא פרי האדמה כי הבישול משביחם, וכפי שהסיקה הגמרא לעיל ששלקות שהשתנו בבישולם למעליותא ברכתם בורא פרי האדמה. והטעם שכעס על המלגלג פירש הפני יהושע שזהו משום שהיה סבור שעל אף שצודקים דבריו לדינא אך אל לא לגלג על המברך, שהרי יתכן שהמברך סמך על האמוראים הסוברים שהברכה על שלקות הוא תמיד "שהכל" אפילו באופן שהבישול השביחן, וכמבואר בגמרא לעיל.

המהרש"א בחידושי אגדות ביאר באופן אחר, שכעסו של בר קפרא לא היה מכוון כלל לטעותם בהלכות ברכות, אלא בתחלה כעס גם על המברך שלא שאלו כיצד לנהוג, וכוונתו במה שאמר "לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג", היינו שעיקר כעסי אינו על המברך שלא שאלני, אלא על המלגלג שהוא ממש מורה הלכה בפני רבו ומעיר למברך שלא בירך כדין

בברכתו. — הטעם שרש"י הוצרך לפרש כן ביאר תוספות רבינו יהודה החסיד שרצה ליישב בזה את מה שהוקשה לתוספות איך הוציא אחד את כל המסובים בברכתו והרי אין לנו הסיבה אלא בפת, ומשום כך פירש שמדובר כאן שאכלו זאת בעת הסעודה וכיון שההסיבה מועילה לפת היא מועילה כבר גם לכל מה שנאכל בשעת הסעודה, וכך פירש הצ"ח, וראה עוד בברכת ראש שביאר דעת רש"י ותוספות לשיטתם.

6. צריך ביאור, כדעת מי היה סבור בר קפרא עצמו, שהרי מכעסו על המלגלג נראה שהסכים לסברת המברך ששלקות ברכתם שהכל ולכן המין החביב עדיף, ואילו מכעסו על המברך נראה להיפך.

מדברי הרא"ה נראה שנקט שבר קפרא סבר כדעת המלגלג שברכת השלקות במקרה זה הוא

הלכך בירך על הפרגיות החביבות עליו כי **חביב עדיף**! ויש לברך עליו ולפטור בברכה את המין הפחות חביב⁽⁷⁾.

ומלגלג **סבר**: שלקות, ברכתן בורא פרי האדמה, ואילו הפרגיות ברכתן **שהכל נהיה בדברו**,

הלכך, כיון שאין ברכותיהם שוות על פירא עדיף להקדים ולברך מכיוון שברכת "בורא פרי האדמה" חשובה יותר מאשר ברכת "שהכל"⁽⁸⁾.

דוחה הגמרא: לא בכך נחלקו תלמידי בר קפרא. אלא **דכולי עלמא סברי ששלקות ופרגיות ברכתם שהכל נהיה בדברו**.

והכא, בהאי סברא קא מיפלגי: מר, שבירך על הפרגיות, סבר: מאחר שברכותיהם שוות הדבר אשר **חביב עליו** — עדיף לברך עליו.

ומר שלגלג עליו סבר: שעל אף חביבות הפרגיות **כרוב עדיף**, משום שיש לו מעלה דזיין⁽⁹⁾.

אמר רבי זירא, כי הוינן בי רב הונא [כשהיינו בבית מדרשו של רב הונא] אמר לן: הני גרגלידי דלפתא, ראשי לפתות שחיתכו אותם, הרי אם פרמינהו פרימא רבא, שחיתכום לחתיכות גדולות — ברכתם בורא פרי האדמה,

ואם חתכום פרימא זוטא [חתיכות קטנות] — ברכתם שהכל נהיה בדברו. כי חיתוכם זה שינה אותם לרעה וממילא בטל מהם שם פרי⁽¹⁰⁾.

וכי אתאן לבי רב יהודה אמר לן: אידי ואידי בכל צורות החיתוך ברכתם היא בורא פרי האדמה. ומשום דהאי דפרמינהו טפי הוא כי

[בשונה מהמברך, כיון שניתן לו רשות לברך אין בברכתו משום "מורה הלכה בפני רבו"], התנצל בפניו המלגלג ואמר לו שלא לגלג על המברך מחמת שבירך שלא כדין אלא על זה גופא שלא חש לכבוד רבו לשאול כיצד לנהוג, ועקב כך חזר בו בר קפרא ואמר "לא על המלגלג אני כועס כי הרי אדרבה עשה זאת לכבודי, אלא כל כעסי נותר רק על המברך בלבד.

7. מכאן הוכיח רש"י ש"דרומסקין" אינו פרי אלא ירק, שהרי אם היה פרי מדוע הקדים אותו תלמיד ובירך על הפרגיות שהכל והרי בורא פרי העץ קודמת לשהכל. ותמה הגאון רבי עקיבא איגר בגליונו מה הוכחה היא זו. והרי המברך חשב ששלקות ברכתם שהכל ואם כן הרי גם אם הדרומסקין פרי הוא ברכתו שהכל, וכפי שנראה בסוגיא לעיל לענין זית מליח, ומאחר שברכתו שוה לפרגיות הקדים ובירך על הפרגיות משום

חביבותם, ודבריו מפורשים כבר בתוספות רבינו יהודה החסיד שיישב בזה קושייתו של רש"י. — וראה עוד פני יהושע, ברכת ראש ומרומי שדה.

8. מלשון רש"י נראה שיש להקדים את הירקות לבשר הן משום שברכת "בורא פרי האדמה" חשובה יותר מברכת "שהכל", והן משום שמין הירק עצמו חשוב יותר מהבשר.

9. מכאן הוכיח הראש יוסף לדינא שבאופן שיש לפניו שני מינים שברכותיהם שוות ומין אחד מזין יותר מחבירו יש להקדימו בברכה. וצ"ע שהשמיטו זאת הפוסקים.

10. הטעם שהדבר נחשב שינוי לרעה עיין בסמוך הערה 11.

היכי דנמתיק טעמיה [להמתיק טעמו]. ונמצא שהחיתוך שינה אותם למעליותא ולא הפקיע מהם שם פרי, ולכן יש לברך עליהם בורא פרי האדמה⁽¹¹⁾.

אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא אמר לן:

תבשילא דסלקא [תבשיל של תרדים] דלא מפשו בה קמחא, שהקמח שמערכים בו אינו מרובה, מברכים עליו "בורא פרי האדמה", ואילו תבשיל דלפתא, [תבשיל של "לפת"] דמפשו בה קמחא טפי, שהקמח שמערכים בו הוא מרובה, מברכים עליו — "בורא

שיעשה זאת עבורם [וציין לדברי התוספות בשבת (צב ב ד"ה ואת"ל) עיין שם].

ב. והנה מדברי הרשב"א לעיל (לח ב ד"ה אמר רב נחמן) נראה שחולק על הראשונים הנ"ל שפירשו שהמדובר כאן בלפת חי ומפרש שהנידון שלפנינו עוסק בלפת מבושל [וכך הביא המאירי בשם רש"י], ומחלוקתם היא, שרב הונא סובר שכשהם חתוכים דק דק הבישול משנה אותם לרעה ולכן ברכתם שהכל כדין שלקות שהשתנו לגריעותא, ואילו רב יהודה סובר שאדרבה הבישול משביחן ולכן ברכתם בורא פרי האדמה כדין שלקות שהשתנו למעליותא. עיין בדבריו. וצ"ע שנחלקו במציאות.

ג. הגאון מליסא בעל נתיבות המשפט בספרו מעשי ניסים (בפתיחה להגדה של פסח סוף סדר הלילה) מוכיח מסוגייתנו שהמולל "חריין" לאוכלו בליל פסח אינו יוצא בו ידי חובת מצות אכילת מרור, שהרי מבואר בגמרא שלרב הונא מברכים על "פרימא זוטא" שהכל ופירש הרשב"א משום שטעמו נפגם בכך, ואם כן כמו שלענין ברכה שינוי הטעם מגרעו לברכת שהכל כך יש לומר שאינו יוצא בו משום כך ידי חובת אכילת מרור, ואף לדעת רב יהודה הסובר שברכתו בורא פרי האדמה הרי סברתו היא משום שטעמו משתבח, ואם כן יש לומר שסברא זו מועילה רק לענין ברכת הנהנין שכלפיה יש מעלה בכך שהמאכל השתנה לטובה, אבל לענין מצות אכילת מרור, כל שהשתנה ממרירותו ואינו כבתחילה אין לצאת בו ידי חובת המצוה. אכן הדברי דוד וברכת ראש תמהו עליו,

11. א. ביאור מחלוקתם פירשו הרא"ה והריטב"א, שרב הונא סובר שבזה שחתכן לחתיכות קטנות ביטל מהם צורת הפרי ולכן ברכתם שהכל. [בשונה מ"טרימא" שברכתה בורא פרי העץ כמבואר לעיל (לח א), כי ריסוקה מועט וניכר בה עדיין צורת פרי]. ואילו רב יהודה סובר: "דאין זה דרך העברת צורתן כיון שהוא עושה לתקן בישולן ולהכשירן". ויש לפרש כונתם, כיון שהוא משביחם בכך ומכשירם לבישול ולאכילה נמצא שזהו דרך אכילתם ובאופן כזה כבר התבאר בתרומת הדשן (סימן כט) שאין שינוי הצורה מגרע את הברכה.

ובשם הגאון רבי משה פיינשטיין [הובא בשמו בקובץ "עם תורה" — תשל"ז חוברת ו'] ביארו את המחלוקת באופן זה: דרך אכילת אותם לפתות לרוב בני האדם הוא כשהם חתוכים לחתיכות גדולות, ולכן סובר רב הונא שכשחותך אותם דק דק אין זו דרך אכילתם, ופקעה מהם הברכה הראויה להם, ואף שכשהם חתוכים דק דק הם מוטעמים יותר מכל מקום, כיון שרוב בני אדם אינם טורחים עבור זה ורק מעטים שאינם חוששים לטירחתם או שעיתים בידם עושים כן בטלה דעתם לדעת רוב בני אדם ואין לברך עליהם ברכתם הראויה, אך עדיין צריך לברך עליהם ברכת שהכל שהרי מכל מקום נהנה מהם. ורב יהודה סובר כיון שהמועטים עושים זאת מחמת סיבה מוצדקת להטעים ולהשביח את המאכל לא בטלה דעתם כיון שגם רוב בני האדם חפצם בכך אילו היה להם מי

מיני מזונות".

והדר אמר רב אשי: אידי ואידי, תבשילא דסלקא ותבשילא דליפתא — ברכתם בורא פרי האדמה, והאי דשדי בה בתבשיל של לפת קמחא טפי אין בו כדי לקבוע את ברכת התבשיל, כי לדבוקי בעלמא עבדי לה. [לדבק את התבשיל ולא כדי ליתן טעם], ולכן אין בו חשיבות שיברכו מחמתו "בורא מיני מזונות" (12).

אמר רב חסדא: תבשיל של תרדין — יפה ללב וטוב לעינים, וכל שכן שטוב הוא לבני מעים.

אמר אביי: והוא דיתבי אבי תפי על מושב

הכיריים ומתבשל היטב ועביד בכישולו קול הנשמע כמו "תוך תוך". שזהו הקול הנשמע בעת רתיחת תרד שלוק ונמוח.

אמר רב פפא: פשיטא לי, מיא דסלקא, המים שהתבשל בהם התרד וקיבלו מטעמו, ברכתם כברכת הפלקא עצמו, וכן מיא דלפתא ברכתם כברכת הלפתא בעצמו, וכמו כן מיא דכולהו שלקי ברכתם כברכת כולהו שלקי (13).

בעי רב פפא: מיא ד"שיבתא" [מים שבישלו בהם שבת שהוא צמח ריחני] — מאי ברכתו?

צדדי הספק הם:

מברכים בורא פרי האדמה מחמת שניכר בהם טעם הירקות ואילו על מי פירות התבאר בגמרא לעיל (לח א) שברכתם שהכל משום שהם "זיעה בעלמא", והרי גם בהם ניכר טעם הפרי.

ונאמרו בזה תירוצים שונים:

לדעת הרא"ש (סי"ח): מי שלקות כיון שניכר טעם הירקות במים, נחשבים המים כירק עצמו וברכתם "בורא פרי האדמה", מה שאין כן מי פירות היוצאים על ידי סחיטת הפרי אין טעם הפרי מורגש בהם כל כך ולכן הם נחשבים כזיעה בעלמא. — וכבר העירו המור וקציעה (ר"ב) ודברי דוד שהחוש יעיד להיפך, ובודאי ניכר טעמו של הפרי במשקה היוצא על ידי סחיטה יותר מאשר ניכר טעמם של הירקות במי בישולם.

ב. לדעת הרשב"א: מי שלקות, כיון שרוב אכילת הירקות הוא על ידי שליקה לכן מי שליקתם כמותם וברכתם "בורא פרי האדמה", מה שאין כן מי פירות שאין דרך הפרי להסחט למימיו יש לברך על המשקה שהכל שהרי אין דרכו בכך. — ולדבריו, פירות שדרך לסוחטם

שהרי הרשב"א פירש שמדובר כאן בלפתות מבושלים ואילו ה"חריין" חי, ואם כן הרי יתכן שרק כשנפגם טעמו על ידי בישול נחשב הדבר ל"שינוי" משום שנהפך בזה ל"תבשיל", אך כשהירק חי אף שנפגם טעמו אין זה נחשב כ"שינוי", ועיין עוד בשו"ת בית אפרים (או"ח סימן מ"ג) ובנשמת אדם (כלל ק"ל) שהוסיפו לדון בדבריו.

12. הקשו האחרונים [עיין בספר דברי דוד, אור שמח (פ"ג ה"ו), ושו"ת אבני נזר (או"ח ל"ח)] שהרי, כיון שרב כהנא היה סבור בתחלה שהקמח ניתן להטעים את המאכל, הרי למדנו לעיל (לו ב) מדברי רב ושמואל שכל שיש בו מחמשת המינים מברכים עליו בורא מיני מזונות אף אם הוא המיעוט בתערובת, ומפשטות דברי הגמרא לעיל משמע שגם רב כהנא הסכים לדבריהם, ואם כן מדוע חילק בין אם הקמח רב או מועט. עיין בדבריהם.

13. א. הקשו הראשונים מדוע על מי שלקות

האם ה"שיבתא" הניתן בתבשיל — למתוקי טעמא של התבשיל עבדי, ולכן ברכת מי התבשיל היא בורא פרי האדמה כברכת ה"שְׁבֵת" עצמו וכדין שאר מי שלקות.

או שמא רק לעבורי זוהמא עבדי לה, — השְׁבֵת ניתן בתבשיל רק כדי שה"ליכלוך" הנוצר עקב הבישול ידבק בו.

למשקה ברכתם "בורא פרי העץ" כברכת הפרי. לדעת רבינו יונה והמרדכי (קכ"ה): מי שלקות, כיון שעיקר ההנאה מהם הוא במה שמטבילים בהם את הפת נמצא אם כן שלא יצאו עדיין מכלל מאכל כמקודם ולכן ברכתם כברכת הירק עצמו, מה שאין כן מי פירות שההנאה מהם היא בשתייה שוב אינם נחשבים כפרי עצמו ולכן ברכתם שהכל.

לדעת מהר"ם מרוטנבורג (סימן קנ"ד דפוס פראג) הובאו דבריו במגן אברהם (ר"ד סק"ט): מי שלקות, כיון שהמים סמיכים ביותר ויש בהם ממשות מהירק שהתבשל בהם נידונים כירק עצמו וברכתם כברכתו, מה שאין כן מי פירות שאין בהם ממשות ברכתם שהכל.

ג. להלכה: עיין בשולחן ערוך (ר"ב ס"י"א) שהביא את דעת הרא"ש והרשב"א ולא הכריע ביניהם. ומשום כך הסתפק במי בישול צימוקים וכדומה שאין הדרך לבשלם מה תהא ברכתם, שהרי לרשב"א צריך לברך עליהם "בורא נפשות", כיון שאין הדרך לבשלם, ואילו לרא"ש צריך לברך עליהם "ברכה אחת מעין שלש", כיון שיצאו ע"י בישול ולא בסחיטה [הטעם שלא הסתפק כן לענין ברכה ראשונה, עיין שער הציון (ר"ה סקכ"א)]. וכתב שירא שמים לא ישתה מהם [וכיוצא באלה] אלא בתוך הסעודה.

ולענין מי סחיטת פירות שדרכתם בסחיטה — עיין משנה ברורה (ר"ה סקי"ד) שלדעת הרא"ש יש לברך עליהם שהכל ולדעת הרשב"א כברכת הפרי. ואולם החזון איש (סימן ל"ג סק"ה) נקט שבזה גם הרא"ש מסכים לרשב"א שיש לברך עליהם כברכת הפרי. עיין בדבריהם.

ד. הרא"ש בתשובותיו (כלל ד' סימן ט"ו) כתב שהדין שמי שלקות ברכתם "בורא פרי האדמה" אינו אלא באופן שעיקר הבישול הוא לצורך הירקות והמים רק משמשים כעזר לבישולם, אבל אם מטרת הבישול הוא כדי שהירקות יתנו את טעמם במים בזה נחשב המרק לעיקר ומברכים עליו "שהכל", [נראה מגן אברהם (ר"ה סק"ו) שנקט בדעת הרמב"ם (פ"ח ה"ד) להיפך ממש, עיין בדבריו]. וביאר הרא"ש שזוהי הסיבה שאין מברכים על בירה בורא פרי האדמה אף שהמים הם כידוע מי בישול שעורים. כי, כיון שמטרת הבישול הוא לצורך המים ברכתם שהכל.

בשו"ת פנים מאירות (ח"ב ק"צ) הסיק שדברי הרא"ש בתשובותיו אינם להלכה [מאחר שדברי הרא"ש בפסקיו אינם תואמים עם דבריו בתשובה, ומכיוון שהפוסקים הביאו רק לדבריו בפסקיו נראה שנקטו שדבריו בתשובותיו אינם להלכה]. והסיבה שמברכים על בירה שהכל הוא כפי שביאר הב"ח שהטעם המורגש בבירה שונה מהטעם המקורי של השעורים, ולפיכך הסיק הפנים מאירות שעל משקה תה וקפה יש לברך בורא פרי העץ ככל מי שלקות שברכתם כברכת הירק שהתבשל בהם, ואולם הוסיף שאעפ"כ הוא נוהג לברך "שהכל" כי כך הוא מנהג העולם.

ה. הקשה הפרי מגדים (ר"ב מ"ז סק"ד) במה שונה דין מי שלקות שברכתם "בורא פרי האדמה" אף על פי שלא ניכר במים צורת הפרי, מ"טרימא" [פרי מרוסק] שהתבאר בפרש"י לעיל (לח א) שאם הוא מרוסק לגמרי ולא ניכרת צורתו ברכתו שהכל. ותירץ, על פי דברי תרומת

מוכיחה הגמרא: **תא שמע: ה"שְׁבֶת** של תרומה שהתבשלה — **משנתנה טעם בקדירה** בטל טעמה ממנה והריהי נחשבת מכאן ואילך כעץ בעלמא ושוב אין בה משום קדושת תרומה וכמו כן אינה מטמאה משום כך **טומאת אוכלים**, שהרי כבר בטל ממנה שם "אוכל".

ומלשון המשנה שאמרה "השבת משנתנה טעם בקדירה" **שמע מינה** שה"שְׁבֶת" למתוקי **טעמא עבדי לה**.

ומסיקה הגמרא: **שמע מינה**.

אמר רב חייא בר אשי: **פת צנומה**, [פרוסה יבישה של לחם] שנשרתה **בקערה** — **מברכין עליה "המוציא"**, ופליגא דרבי חייא.

דאמר רבי חייא: המברך על הפת צריך שתכלה ברכה [שיסיים את ברכת המוציא] יחד עם גמר פריסת הפת, נמצא אם כן שכדי לקיים דין זה יש לברך על פת שלימה, ושלא כדעת רב חייא בר אשי⁽¹⁴⁾.

מתקוף לה רבא על רבי חייא: מאי שנא צנומה שאמרת דלא לברך עליה אלא יש

כן יקשה איך חולק עליו רבי חייא בזה. אלא הנידון שבו עוסק רב חייא בר אשי הוא, באחד שהיו לפניו פת שלמה ופת צנומה בקערה שחביבה יותר, ומשמיענו רב חייא בר אשי שיברך על הפת הצנומה אף על פי שאינה שלמה משום שמעלת ה"חביב" עדיפה.

ורבי חייא החולק וסובר שצריך לברך על השלמה טעמו משום שאף שמעלת ה"חביב" עדיפה ממעלת ה"שלם", מכל מקום, כיון של"שלם" ישנה מעלה נוספת שניתן לסיים את הברכה עם בציעת הפת יש להעדיף משום כך את השלם ולברך עליו. [כך פירשו התוספות, וכן פירש הרשב"א בפירושו הראשון בשינוי מעט וראה גם ברבינו יונה. ועיין עוד בחידושי מהר"ם בנעט בכיזור דברי התוספות באופן שונה.

ביאור נוסף ביארו הרא"ש הרשב"א [בפירוש השני] והתוספות במנחות (עה ב ד"ה אפילו), שהמדובר כאן בהיתה לפניו רק פת אחת שלמה ובכונתו לפוררה לפתיתים קטנים, ומשמיענו רב חייא בר אשי שיכול לפותתה קודם הברכה ואין בזה משום ביטול שלימותה של הפת, כי מאחר שהבציעה נעשית לצורך

הדשן (סימן כט) שכתב שגם רש"י מודה שאם דרך אכילת הפרי הוא בריסוקו, הרי אף שלא ניכרת צורתו, עדיין ברכתו בורא פרי העץ, ואם כן יש לומר שלכן מברכים על מי שלקות בורא פרי האדמה שהרי דרכם בכך, עיין בדבריו.

ואולם עיין בספר תהלה לדוד (ר"ב סק"ז) שהעיר, שדבריו תואמים רק עם דעת הרשב"א שחילק בין מי פירות שברכתם שהכל למי שלקות שברכתם בורא פרי האדמה מהטעם שמי שלקות דרך אכילתם בכך, אבל הרא"ש שחילק ביניהם מטעם שבמי פירות לא ניכר כל כך טעם הפרי כפי שהוא ניכר במי בישול, עדיין יקשה מדוע שלא יברכו על "טרימא" בורא פרי העץ והרי ודאי שניכר טעמו הגמור של הפרי בטרימא המרוסקת ובמה גרע ממי שלקות שמברכים עליהם משום כך כברכת הירק. ועיין יישובו לזה.

14. פירשו הראשונים שרב חייא בר אשי לא בא להשמיענו שאפשר לברך על פת צנומה ברכת המוציא שהרי דין זה למדנו כבר לעיל (לו ב) בסוגית "חביצא" שעל פירורים פחותים מכזית מברכים המוציא אם יש בהם תואר לחם, וכמו

להעדיף פת אחרת, משום דכי כליא ברכה
[כשהוא מברך את הברכה כולה עד
לסיומה]⁽¹⁵⁾ אפרוסה קא כליא ולא על שלמה.

הרי כשמברך על הפת השלימה נמי, כי קא
גמרה הברכה [כשמסיים את הברכה]
אפרוסה גמרה ולא על שלמה ואיזה מעלה
אם כן יש במה שמברך על שלמה?

אלא אמר רבא: מברך על הפת בעודה
שלימה, ואחר כך, לאחר סיום הברכה —
בוצע. ונמצא שבשעת סיום הברכה הפת
עדיין בשלימותה.

נהרדעי עבדי כרבי חייא, שעם סיום הברכה

היתה הפרוסה מופרדת מהפת.

ואילו רבנן עבדי כרבא. שבצעו את הפת
לאחר סיום הברכה.

אמר רבינא, אמרה לי אם [אמי]: אבוך —
עביד כרבי חייא. דאמר רבי חייא: צריך
שתכלה ברכה עם הפת. ורבנן עבדי כרבא.

והלכתא כרבא, דאמר: מברך — ואחר כך
בוצע⁽¹⁾.

איתמר, הביאו לפניהם פתיתין של לחם
וככרות לחם שלמין,

האכילה הריהי נחשבת משום כך כמעשה הכנה
בפת השלמה שתהא מזומנת לו לאכילה ולא
כמעשה המבטל את שלימותה של הפת.

יש להעיר שרש"י סתם דבריו בזה, ונראה
שפירש דברי הגמרא כפשוטם שהמדובר כאן
בהיתה לו רק פת אחת צנומה [זה מכבר, ולא
שפתתה עתה לצורך אכילתו], ובוזה נחלקו רבי
חייא ורב חייא בר אשי כיצד לנהוג. ולדבריו
עדיין יקשה קושיות הראשונים הנ"ל, וצ"ע.

15. עיין רש"י שפירש כן.

1. א. כתבו התוספות שיש הנוהגים שלא
לחתוך אפילו מעט קודם הברכה, ואין זה מנהג
נכון כי גורם בכך להיסח הדעת [לכאורה כוונתם
ל"הפסק"] בין הברכה לאכילה, ואולם בשבת יש
חשש שמא כשיחתוך מעט קודם הברכה תשמט
ידו ותחתך הפת לגמרי ואז מלבד מה שיפסיד
את מעלת ה"שלמה" יפסיד גם את קיום מצות
"לחם משנה" לכן שלא יחתוך כלל, [וראה במגן
אברהם (רע"ד סק"א) שהמדקדקים נוהגים
שבשבת מעבירים את הסכין על גבי הפת קודם

ברכה, וכתב הלבושי שרד שם שזהו מהטעם
המבואר בתוספות שחוששים שמא תשמט ידו
ולכן אינם חותכים כלל אלא מעבירים הסכין
בהעברה בעלמא].

הנצי"ב בספרו מרומי שדה הוכיח מדברי
התוספות שאי אפשר לקיים מצוות "לחם משנה"
בלחם שאינו שלם, שהרי כתבו שאין לחתוך
כלל מהלחם קודם ברכה שמא יפסיד בכך מצות
לחם משנה. — ובטעם הדבר פירש הנצי"ב
בשו"ת "משיב דבר" (ח"א סכ"א) שזהו משום
שכך שנחסרה שוב אינה קרויה "לחם". [וצ"ע
מדוע לענין ברכה אין הדבר כן ומברכים
המוציא אפילו על ככר פרוסה]. ועיין שם עוד
שחילק בין אם בא הלחם לפניו כשהוא שלם או
שבא מלכתחלה פרוס.

ב. התשב"ץ (סימן שכ"ב) פירש טעם אחר
מדוע בשבת אין לחתוך את הככר קודם ברכה
וכתב שבשעה שחותך את הככר נושרים ממנה
מעט פירורים ונמצאת הככר חסרה ואין בידו
"לחם משנה", והיינו שאין זה רק חשש שמא
לא יהיה בידו "לחם משנה" אלא זוהי מציאות
ודאית שהחיתוך יגרום שיחסרו מהלחם אותם